

Kan bewegen regelen bijdragen aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen?

Wie denkt aan bewegingsonderwijs denkt aan beter leren bewegen. Het is per slot van rekening de kern van het vak. Echter, het vak biedt veel meer dan dat. Naast de ontwikkeling van fysieke en motorische vaardigheden, of het beter leren bewegen en de bijdrage aan een gezonde levensstijl, krijgt de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen een steeds belangrijkere rol [Hardman et al., 2014]. Denk hierbij aan de ontwikkeling van relationele vaardigheden, pro-sociaal gedrag, respect en verantwoordelijkheid, leiderschap en probleemoplossend vermogen. Vaardigheden die ook met het oog op burgerschap, een steeds belangrijkere rol gaan spelen.

TEKST KATRIJN OPSTOEL EN KRISTINE DE MARTELAER

Maar nu vraag je je wellicht af, “Wat is dan de link met bewegen regelen?” Juist dat staat centraal in dit artikel. We nemen je mee doorheen de literatuur over de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen en koppelen dit aan het doelgebied bewegen regelen. We gaan in op de voordelen

van bewegingsonderwijs en in het bijzonder het regelen van beweegactiviteiten.

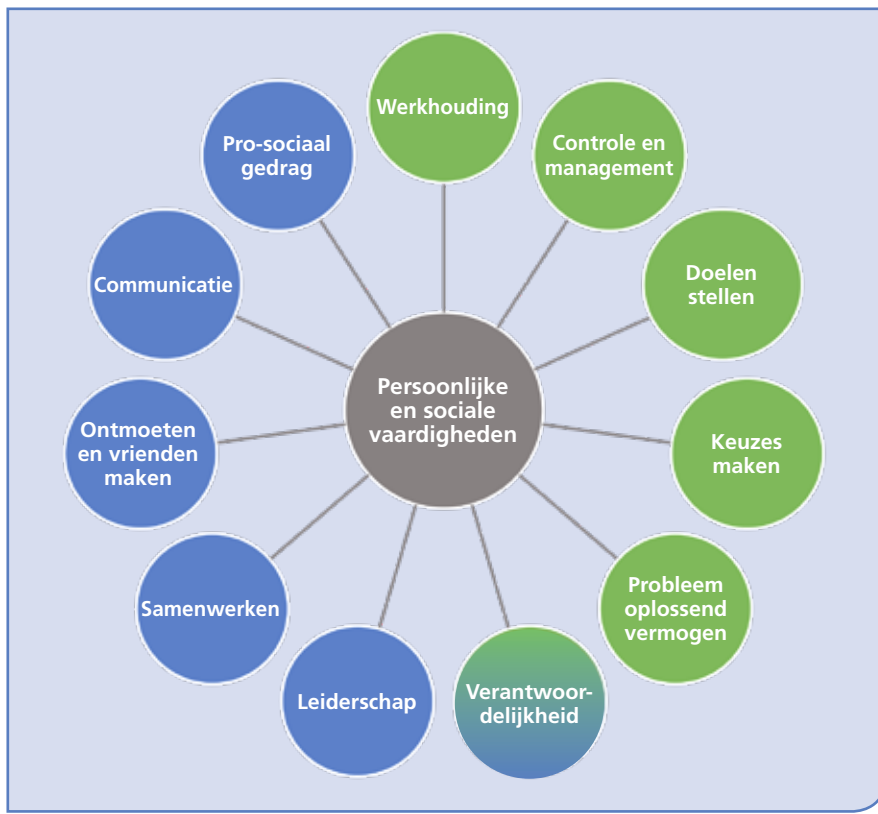
Wat is persoonlijke en sociale ontwikkeling?

Om deze vraag te beantwoorden werd een literatuuronderzoek uitgevoerd (Opstoel et al., 2020). Zes databanken werden geraadpleegd over de periode 2008 - 2017. In deze databanken werd internationaal gezocht naar artikelen die de relatie onderzoeken tussen bewegen (en sport) enerzijds, en de persoonlijke en sociale ontwikkeling anderzijds. We kozen ervoor om zowel bewegingsonderwijs als sport op te nemen als context, dit omdat we veel kunnen leren van de sport. Denk bijvoorbeeld aan het promoten van persoonlijke en sociale verantwoordelijkheid via het *Teaching Personal and Social Responsibility model* (Hellison, 2010), hierover verscheen een artikel in KVLO 7, of de idee van *Positive Youth Development through Sport* (Holt et al., 2020).

De zoektocht leverde een groot aantal artikelen op, 4359 om precies te zijn. Na verschillende selectierondes werden er uiteindelijk 88 artikelen geselecteerd. Van de 88 artikelen werden er (slechts) 23 studies uitgevoerd binnen het bewegingsonderwijs. De meerderheid van de studies, 62 in totaal, werd uitgevoerd binnen de sport. In drie studies werden beide contexten gecombineerd. Het relatief beperkte aantal artikelen binnen het bewegingsonderwijs doet ons concluderen dat, hoewel er aandacht is voor de persoonlijke en sociale ontwikkeling binnen het bewegingsonderwijs, er nog ruimte is voor verdere ontwikkeling.

▶
Mark

▲ *Figuur 1: Persoonlijke en sociale vaardigheden (Opstoel et al., 2020)*

In de 88 artikelen kwamen verschillende concepten, of onderdelen van de persoonlijke en sociale ontwikkeling, naar voor. Deze concepten konden vervolgens teruggebracht worden tot 11 thema's (Figuur 1). Zoals te zien in Figuur 1 bestaat de persoonlijke en sociale ontwikkeling uit een waaier van eigenschappen of vaardigheden. De persoonlijke vaardigheden staan in het groen aangegeven. Een voorbeeld hiervan is de werkhouding van leerlingen. De sociale vaardigheden staan in het blauw. Een voorbeeld hiervan is samenwerking. Verantwoordelijkheid vormt als het ware de overgang tussen persoonlijk en sociaal en wordt daarom in het groen/blauw weergegeven. Een leerling kan namelijk verantwoordelijk zijn voor zijn eigen leerproces, maar ook voor dat van een ander. In lijn met het *Teaching Personal and Social Responsibility model* van Hellison (2010), is er dan sprake van persoonlijke of sociale verantwoordelijkheid.

Wat is nu de meerwaarde van bewegingsonderwijs?

Voor elk van deze elf thema's werd vervolgens gekeken in hoeverre er bewijs is voor een positieve bijdrage van bewegingsonderwijs. Gezien de focus van dit artikel hebben we ervoor gekozen om alleen stil te staan bij deze context en niet in te gaan op de voordelen van sport. Uit het literatuuronderzoek (Opstoel et al., 2020) komt naar voor dat de positieve bijdrage van bewegingsonderwijs vooral gericht is op pro-sociale vaardigheden (bijv. beurt afwachten, empathie, respect, conflicten oplossen of ermee omgaan), samenwerking en managementvaardigheden (bijv. tijd bijhouden). Het vak bewegingsonderwijs biedt dus tal van

mogelijkheden om naast motorische vaardigheden ook persoonlijke en sociale vaardigheden te ontwikkelen, vaardigheden die zowel buiten de gymles alsook later van pas kunnen komen.

Hoe verhouden deze persoonlijke en sociale vaardigheden zich tot het regelen van beweegactiviteiten?

Het regelen van beweegactiviteiten vraagt een shift in verantwoordelijkheid van leerkracht naar leerling. De leerlingen worden geacht om alleen en samen met anderen verschillende taken en rollen uit te voeren om een activiteit op te starten, draaiende te houden en af te ronden. Het regelen van beweegactiviteiten zou je kunnen zien als het **wat**, wat kinderen moeten doen. **Hoe** kinderen de activiteiten regelen kan je vervolgens invullen met persoonlijke en sociale vaardigheden.

Een voorbeeld

Wat: Een leerling krijgt de rol van scheidsrechter tijdens een partijje voetbal.

Hoe: De rol van scheidsrechter vergt in zekere zin een vorm van leiderschap. Hij/zij maakt keuzes, communiceert deze (op een positieve manier) en lost eventuele problemen op.

Wat zeggen vakleerkrachten in Nederland over de rol van bewegen regelen?

Als vervolg op het literatuuronderzoek hebben we in 2018 twaalf ervaren vakleerkrachten geïnterviewd over het thema bewegen regelen (fase 2 van het onderzoeksproject in samenwerking met o.a. Frank Jacobs, Halo Den Haag). Het schrijven van een wetenschappelijk artikel hierover zit in de afrondende fase. Na publicatie volgt een uitgebreid artikel in een later KVLO-nummer. Toch willen we hier reeds een aantal bevindingen met jullie delen.

Wanneer we vragen waarom de vakleerkrachten het doelgebied *bewegen regelen* zo belangrijk vinden, komt een drietal redenen naar voor:

- 1 zelfstandigheid van kinderen vergroten
- 2 beweegtijd maximaliseren en instructietijd minimaliseren
- 3 ontwikkeling van het kind, 'nu en later'.

De vakleerkrachten vinden het enerzijds belangrijk dat kinderen zelfstandig leren bewegen. Het leren opstarten en draaiende houden van een activiteit draagt bij aan hun zelfstandigheid. Anderzijds hopen ze dat door aandacht te besteden aan het bewegen regelen, ze minder tijd kwijt zijn aan instructie (bijv. omdat de kinderen weten hoe ze een activiteit weer op moeten starten) en zo de beweegtijd kunnen maximaliseren. De derde reden plaatst het bewegen regelen binnen een groter geheel en is misschien wel het meest relevant voor dit

Foto's
Anita Riemersma

Contact
k.opstoel@uu.nl

Kernwoorden
onderzoek, reguleren

Zelf klaarzetten

Referenties

Bailey, R. (2006). Physical education and sport in schools: A review of benefits and outcomes. *Journal of school health*, 76(8), 397-401.

Bailey, R., Armour, K., Kirk, D., Jess, M., Pickup, I., Sandford, R., & Education, B. P. (2009). The educational benefits claimed for physical education and school sport: an academic review. *Research papers in education*, 24(1), 1-27.

Hardman, K., Murphy, C., Routen A & Tones, S. (2014). *World-Wide Survey of School Physical Education. Final Report 2013*. Paris: UNESCO.

Hellison, D. (2010). *Teaching personal and social responsibility through physical activity*. Champaign IL: Human Kinetics.

Holt, N. L., Deal, C. J., & Pankow, K. (2020). Positive youth development through sport. In

G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.) *Handbook of Sport Psychology*, pp.429-446.

Opstoel, K., Chapelle, L., Prins, F. J., De Meester, A., Haerens, L., van Tartwijk, J., & De Martelaer, K. (2020). Personal and social development in physical education and sports: A review study. *European Physical Education Review*, 26(4), 797-813.

artikel. De vakleerkrachten hopen via bewegen regelen bij te dragen aan de ontwikkeling van het kind. Ze willen dat leerlingen leren communiceren, respect tonen voor elkaar, keuzes durven maken, en conflicten leren oplossen. Vaardigheden die allemaal binnen de persoonlijke en sociale ontwikkeling vallen.

Draagt bewegingsonderwijs dan automatisch bij aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling?

Nee, dit gaat niet automatisch. De vakleerkracht is en blijft verantwoordelijk voor het leerproces van de kinderen, ook wanneer het gaat om het bewegen regelen en het ontwikkelen van persoonlijke en sociale vaardigheden (Bailey et al., 2006, 2009). Daarbij is het belangrijk dat dergelijke vaardigheden, taken of rollen structureel en systematisch aan bod komen tijdens de les. De leerlingen af en toe als scheidsrechter laten functioneren mag dan wel een stap in de goede richting zijn, op lange termijn zal dit weinig gunstige effecten hebben. Hoe kan je dit systematisch opbouwen? Om die complexe vraag te beantwoorden zijn we in 2016 met dit onderzoeksproject gestart. Je leest hier meer over in het artikel van Oscar Scipio en Wiebe Faber.

Ligt de focus dan alleen op bewegingsonderwijs?

Nee, de mogelijkheden gaan veel verder dan bewegingsonderwijs. Een belangrijk thema binnen het literatuuronderzoek is het overdragen van vaardigheden naar andere contexten. We spreken dan van *transfer* van vaardigheden. Vaardigheden die ze tijdens de les bewegingsonderwijs geleerd hebben, kunnen leerlingen meenemen naar het schoolplein, de sportclub of het buitenspelen. Als leerlingen tijdens jouw les leren hoe ze een tikspel kunnen organiseren, nemen ze dit misschien wel mee naar buiten. En ook omgekeerd kan deze *transfer* plaatsvinden. Wat kinderen leren op het schoolplein of daarbuiten nemen ze misschien wel mee

Als leerlingen tijdens jouw les leren hoe ze een tikspel kunnen organiseren, nemen ze dit misschien wel mee naar buiten. En ook omgekeerd kan deze transfer plaatsvinden

naar jouw les. De nadruk ligt hierbij wel op *misschien*, want ook dit is geen evidentie. Onderzoek heeft reeds aangetoond dat niet alleen het ondersteunen van persoonlijke en sociale vaardigheden, maar ook de transfer van en naar andere contexten, systematisch en structureel aan bod moet komen (Hellison, 2010). Ook hier heb je dus een belangrijke rol als vakleerkracht. Over de rol van de vakleerkracht lees je meer in het artikel van Chris van de Kant.

Wat betekent dit nu voor het vak bewegingsonderwijs?

Het vak bewegingsonderwijs leent zich voor veel meer dan alleen bewegen verbeteren. Niet alleen onderzoek maar ook het spreken met vakleerkrachten toont aan dat bewegingsonderwijs, en in het bijzonder het bewegen regelen, een belangrijke bijdrage kan leveren aan verschillende persoonlijke en sociale vaardigheden. Vaardigheden die zowel in de les als daarbuiten, nu en in de toekomst, van pas kunnen komen.

Katrijn Opstoel is promovenda aan de Universiteit Utrecht en doet onderzoek naar het bewegen regelen in het basisonderwijs. Haar onderzoeksproject maakt deel uit van de Leerstoel 'Pedagogiek en onderwijskunde van de lichamelijke opvoeding', onder leiding van prof. dr. Kristine De Martelaer. De Leerstoel is een samenwerking tussen de Universiteit Utrecht (met prof. dr. Jan van Tartwijk en dr. Frans Prins), Universiteit Gent (met prof. dr. Leen Haerens), de KVLO en de zes ALO's.